

Előfizetési feltételek:
(Vidékre postán vagy helyben házhoz hordva.)
Egész évre 16 frt. Fel évre 8 frt.
Negyed évre 4 frt.
Egyes számú 6 krajczár.
Hirdetmények díja:
6-hasábos petítisor egyszeri hirdetésnél 12, kétszerinél 10, háromszorinál 8 kr.
A nyilvántartási petítisor 50 kr.
Helyvedő külön 30 kr.

Hirdetmények elfogadtnak a kiadóhivatalon kívül egyedül **Hansons-stein és Vogler** hirdetésfelvételi hivatalában Budapesten: Dorottya-utca 3. sz. I. em. Bécs: Wallfischgasse 10. sz. Prága: Graben 27.

KÖZÉPPÁRT

Politikai napilap.

Szerkesztői iroda:

Belváros, Kalap-utca 15. sz. I. em.
A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez intézendő. — Bermentellen levelek csak lement kezeztől fogadtnak el. — Keziratok nem adatkak vissza.

Kiadóhivatal:

Belváros, Lipót-utca 2. sz. földszint (Kerécs József könyvnyomdai irodája)
A lap anyagi részét illető közlemények (előfizetési penzek, hirdetések kiadás körüli panaszok) intézendők.

A korona kezdeményezési joga.

Alkotmányos monarchiában a korona leglényegesebb jogai közé tartozik a kezdeményezési jog, melyet mint minden jogát, a kormány által kell gyakorolnia s érvényesítenie. — Ezen jog nem szeszélyből, nem is a korona iránti előzékenységéből ruházattat a koronára, de tisztán észszerűségi szempontból, mivel a kormány magas álláspontjáról tágabb a látkör, észszerűbb az áttekintés; mivel egyedül a kormánynak áll rendelkezésére minden szükséges adat, s az ezek földolgozására szükséges munkaerő, mikkel a parlament egyes tagjai nem rendelkezhetnek; de azért is, mivel tapasztalat szerint az állam gépezete csak úgy haladhat fonakadás nélkül, ha huzamosabb időtartam alatt ugyanazon eszmemet — illetőleg következetes akarat által vezetetik, csak így lévéen elérhető az alkotásokban a rendszeresség, mely minden tevékenység észszerűségének alapfeltétele és sikerének biztosítója. Nehogy azonban az államgépezetnek rendes működése fonakadjon azon esetben, ha a koronának oly tehetetlen kormánya lenne, mely ezen fontos joggal élni nem tudna, vagy nem akarja, szükségesnek találta minden józan alkotmány ezen jogot, — a különböző rendszerek szerint — a parlament egyik, vagy mindkét háza és annak tagjai számára is biztosítani.

Vajmi szánalomraméltó azonban azon államháztartás, melyben minduntalan más tagnak egymástól eltérő rendszere, vagy akarata jut érvényre. Pedig ez sorsa mindeniknek, melyben a kormány nem él kezdeményezési jogával, mert akkor vagy a parlamentnek tagjai ezen jognak s az ezzel járó hatalomnak elnyerhetése végett versengenek egymással, s azt egyesek fölváltva ragadják magukhoz, minek természetes következménye, hogy az így véletlenül és esetéről-esetre alakuló és változó többség önérdelkeit, kedvezve eszméit, vagy szeszélyeit juttatja érvényre. — Ily viszonyok között lett a mi államgépületünk föllálitva; — esoda-e hát, ha annak nagy födele és szűk alapja lett — ha ajtai kiesinyek és ablakai nagyok, ha elkészültek csillárjai és szőnyegek, de a lépcsőről és padlóról senki sem gondoskodott; esoda-e, ha meglátszik rajta, hogy nem egy építómester terve szerint készült, de azon számosan mesterkedtek; — örüljünk rajta, ha az összedőléstől megtudjuk menteni. A midőn pedig számláját kell kifizetni, akkor a mesterek, az alig elviselhető költség okát egymásra hártják, — sőt még arra is szeretnék tolni, ki csak nézte mesterkedésüket, sőt őket időnkint a káros következményekre figyelmeztette is.

Természetellenes alapon álló pártjaink és kormányunk gyöngeségének következtében állott be nálunk ezen állapot, és annak sajnos következményei; mert bármennyire igyekezzünk is takargatni, vagy szépítgetni a helyzetet, bármiként hivatkozzék is Csengery Antal ur analog angol esetekre, — melyek ép oly kevéssé hasonlítanak jelen helyzetünkhöz, mint általában az angol viszonyok a miénkhez — a tényt még ő is kénytelen beismerni, hogy ma több főfontosságú törvényhozási alkotás céljából a kezdeményezést a parlament és bizottságai ragadták kezökbe, mint a pénzügyi, az állam és egyház közötti viszony rendezésére kiküldött, az incompatibilitási és a 21-es bizottság; sőt azt sem fogja tagadhatni, hogy a parlament működésében már végrehajtási tényekre is terjeszkedik, a memyiben — a választási zavarok megvizsgálásán kívül — más bünygyi természetű esetekben is teljesít már vizsgálatokat a kormány helyett, p. o. a keleti vasut ügyében. A legjobb akarattal sem lehet állítani, hogy a 21-es bizottságban a kormányt illetendi a vezérszerep, amit eddig leplezni sikerült, azt a világ szeme elé tárta a tényeknek hatalma, ami legközelebb szemünk elé fog tárulni, azt műszó-

val a parlamenti rendszer anarchiájának nevezik.

Hiu kísérlet ez állapotot mindenben a 66-dik évi 67-es bizottsággal akarni összehasonlítani, mert akkor nem létezett törvényes kormány; hogy pedig ezen hasonlat komoly lapokban mégis használtatható, az járja mutat, hogy a jelen kormány már életében is nemlétezőnek tekintetik.

Hogy pedig a kormány által teljesítendő koronajog illetően elhanyagolása mily káros előzményt alkot, magyaráznom fölösleges. — Valamint, hogy az alkotmányos tényezők jogkörének ilyen megzavarása, a bizalmat alkotmányos rendszertünk iránt máris megingatta, ma még bizonyítgatni akarni az olvasó iránti figyelmetlenségnek tartanám.

Ez is egyik, nem esekélyebb okát képezi a Szlávny-kormány iránt kifejlődött közbizalmatlanságnak. Nem ingatja meg állításomat a Deák-kör által megszavazott bizalmi nyilatkozat, mely előttem csak annyit nyom, mint a barátságának színelése akkor, midőn azt ellenkező tettek kísérik.

Az országnak pártkülönbőség nélkül hangosan nyilvánuló közvéleménye oly kormányt követel, mely hazánk viszonyait, anyagi és szellemi erejét és korigényelte szükségait átérzeve, elég belátással és erélyvel birjon azon módok és eszközök megválasztására és alkalmazására, melyek azoknak elérésére a leghatályosabbak. Reméljük, vagy legalább kívánjuk, hogy a 21-es bizottságnak kezdeményezése folytán egyesülendő rokonelemekből alakulandó kormány, szabadelvű zászló alatt állapítson meg egy huzamosabb időre kiható reformtervet, jelölje ki a legezészerűbb egymásután, nyerve meg ennek a mostani pártok javából alakulandó többséget — és ha ezen egyedüli mentőszerep sikerült: maradjon tántoríthatatlanul programja mellett mindaddig, míg erre a nemzet hamisítatlan többségének bizalmát bírja, — de ne igyekezzék azt hivatalnokokból vagy hivatal-aspiránsokból és egyéb érdeklettekkel kiállítani; — másrészt pedig, ha a képviselőház tagjai magánérdekek, vagy jogosulatlan ambíciók által a kormányzást lehetetlenítik, — ne riadjon vissza annak fölöszerlatásától és a nemzetrei hivatkozástól sem; — azonban ha a bizalmat elvesztette, ne habozzék helyét másnak engedni át. De a míg főnáll, ne ragadtassa ki kezéből a koronának érvényesítés végett reá bízott kezdeményezési jogát; — mert az alkotmányos tényezők jogkörének ezen megzavaratása által az alkotmány alapja rendített meg, mi sem a koronának, sem a nemzetnek érdekében nem állhat, sőt esetleg mindkettőt veszélyeztetheti is. De e célt csak úgy érheti el, ha mindazt kezdeményezni is meri, a mit a nemzet óhajt és ő megengedhetőknek itél, — de egyttal bátorsága is van ellentállani az önző követeléseknek és jogosulatlan aspirációknak, melyekért a felelősséget el nem vállalhatja.

Ha a kormány eddig is így jár vala el, nem következhetek volna be közigazgatási, közlekedési, igazságügyi, pénzügyi és parlamentáris zavaraink, — melyekért ma senki sem akarja elvállalni a felelősséget; de melyek minden esetre legfőképen a kormány gyöngeségének következményei.

Ha a közvélemény ma a szokottnál hatalmasabban követeli egy öntudatos, erélyes kormány föllállítását, mint az ország jövő jöletének föbiztosítékát, — tulajdonítsák azt azon tapasztalásnak, hogy a parlament egyes tagjai, vagy a parlamenten kívül álló egyes hatalmas tényezők által magát ide-oda rángatgatni, vagy önző célokra fölhasználtatni engedő gyöngye kormány, döntötte az országot a jelen válságba.

Tarnóczy Gusztáv.

— **Az ujonczozás tárgyában** a honvédelmi miniszterium a következő távirati körrendeletet küldötte a törvényhatóságokhoz: „A hadkötelesek összeírására vonatkozó adatok részint hibásan, részint későn, vagy még most sem terjesztetvén föl hozzám, a sorozó-járásonkinti hadjuttalékoknak kellő időben kivétele teljesen lehetlenné vált. Az 1874-ik évi sorozás tehát, a minisztertanácsnak folyó hó 11-én kelt határozata következtében, februárius 15-éig elhalasztatik, és ezen naptól április 15-ig lesz foganatosítandó. Az e tekintetben szükséges intézkedések azonnal megteendők, és a hadkiegészítési kerület s honvédszázalaj parancsnokságaival egyetértőleg megállapítandó újabb működési tervzet, felelősség terhe alatt, január 31-éig hozzám felterjesztendő.“

— **Mint biztos forrásból** értesülünk, Torontálmegye főispánja legközelebb ki fog nevezetni. Ideje is már gondoskodni valahára ezen állomás betöltéséről, és kívánatos, hogy a kormány választása szerencsés legyen, mert az ottani zilált állapot rendezése erélyes és tapintatos kezeket, egyszersmind oly egyént is igényel, ki a megye viszonyait alaposan ismeri s a lakosság bizalmát bírja.

— **A keleti vasut elsőbbségi** ügyében a kormány — mint a „P. N.“ hallja, — törvényjavaslatot készít elő, mely valószínűleg már a legközelebbi ülésben fog a képviselőháznak előterjesztetni.

— **A negyvennyolczas-párt körében** mint a „Hun.“ írja, többrendbeli változások várhatók. Irányi helyébe, aki gyöngékedése miatt készült lemondani, elhökült úgy halljuk Kállay Ö. van kiszemelve. Arról is van szó, hogy ezentul a ház elé viendő interpellációk és javaslatok, — a mennyire rögtönzött voltak ezt ki nem zavarja — a kör tanácskozása elé boesáttassanak és hogy a ház fontosabb tárgyalásai előtt a kör állapotjék meg azon szónokaiban, kik a párt nevében vesznek részt a vitában. Ez eddig is megvolt ugyan mint határozattal, de a gyakorlatban sohasem nyert alkalmazást, jöllehet nem egyszer hozott a párt e mulasztás miatt ferde viszonyba.

A „Magyar Polgár“ f. hó 15-ki számában, K.-Vásárhely f. hó 10-én „egy tragikus eset“ czimén és annak környében alatt „Részvét“ álnéven, egyike azoknak, kik a sötétből lövelik mérges fullánkjakat az általuk áldozatul kiszemelt tárgyakra és egyénekre, a f. hó 5-én K.-Vásárhelyt a legszebb rendben és a legerectebben módon lefolyt képviselői beszámolósomat, nemcsak merőben elferdítve a tényeket egészen ellenkező színben tünteti fel, hanem még személyemet és katonai multamat is, a legdurvább gyanúsításokkal és rágalomokkal halmozza el, — sőt ezt sem elégeve meg elég lelketlen, egy derék polgártársnak szerencsétlenségét, eltávozásom utolsó perceiben kitört elmezarodását is úgy tünteti fel, mint „elvtagadó“ politikámnak első áldozatát.

Addig is, míg sértett becsületemnek a maga útján elégtételt szerezhetek, — míg illető helyről hitelesen kimutattatik, mennyire ellenkezik névtelen ezikkirónak minden állítása a lefolyt gyűlésről és annak előzményeiről, kénytelen vagyok mindezen és a többi személyemet illető állításait aljas koholmányoknak nyilvánítani.

Végtelen fájlalva, hogy Kováts Izra derék polgártársamat oly gyászos csapás érte, és én is szíveimből óhajtván, hogy e szerencsétlen derék polgártárs teljes öntudatát újból visszanyerje, a tisztelt olvasó közönségre bízom mit tartson egy olyan tudósítóról, a ki egy ily szerencsétlen esetet is nekem ró fel, — a ki tudja, hogy ezen szomorú eset csak beszámolásom után több nappal és az egyetértés teljességében következett be; a ki tudja, hogy az illető tul, vérmes alkotásánál fogva, ily rohannak már azelőtt volt kitéve, mint volt boldog emlékként édes atyja is, és a ki bár — esudálatos módon a szerencsétlennek igazságot szolgáltat, amennyiben őt fedhetlen, tiszta, önzetlen jelleme és lángoló hazaszeretet által kintinó polgárnak vallja, — úgy állítja elé ezen hajthatatlan férfit egy pár sorral feljebb, mint a ki az én híveim által isten tudja minő érvekkel vagy árral megnyerett volna.

Az ember elszörnyedik ily beteges kinövéséitől a szabad sajtónak, — de nincs oly magas és szent intézmény, a melylyel vissza ne élne a rossz akarat és butaság, s csak az vigasztal, hogy utoljára is utat tör magának az igazság, mit a jelen esetben is remélek. Pap Lajos.

Országgyűlés.

A képviselőház ülése január 17-én.

Elnök: Bittó István.

Jegyzők: Széll Kálmán, Szeniczey Ödön, Beöthy Algernon.

A miniszterek közül jelen vannak: Szlávny József, Trefort Agoston, Szapáry Gyula gr., Pauler Tivadar, Zichy József gr., Szende Béla.

Elnök: Üdvözölvén a képviselőházat, tudatja, hogy király és királyné ő felségeik a ház újévi szerencse-

kivánatait kegyesen fogadták. Bejelenti Horváth György kecskeméti képviselő elhunytát. Az elnökség által bejelentett irományokból a következőket emeljük ki. Késmárk város, a Jász-kun terület, Csikszék, a nagyikindai-terület, Zaránd megye a törvényhatóságok területének szabályozásáról szóló t.javaslat ellen kérelmeznek.

Ezenkívül még kérvényeket mutattak be: Széll Kálmán, Hunyady László, Földváry Miklós, Ghyezy Kálmán stb. képviselők.

Máriássy Béla a következő interpellációt intézi a közlekedési miniszterhez:

Lámkerek közsege határát a Sebes vize évek óta rongálja, a káros árvizeket a szabályellenes Bulzamalom okozza. Az okozott károk megvizsgálása és a kár okainak eltávolítására a közlekedési miniszter ur még 1871-ben köldöttséget rendelt ki. A köldöttség a hely színön 1872. márciusban megjelent és constatálta, hogy az árvíz oka a bulzai malom. A köldöttség munkálatát a közlekedési miniszter urhoz 1873. májusban felterjesztette. Miután a Sebes vize áradozása Lámkerek közsegeinek már eddig is nagy károkat okozott, és folytonosan fenyegeti, miután a t. közlekedési miniszter ur 9 hónap óta e sürgős tárgyban nem intézkedett, tisztelettel felkérem közlekedési miniszter urat, sziveskedjék nyilatkozni:

1. Miért nem intézkedett e sürgős ügyben?

2. Akar-e és mikor szándékozik intézkedni?

Közöltetni fog a miniszterrel.

Huszár Imre indokolás nélkül olvassa föl interpellációját, mely így hangzik:

1. Van-e tudomása a belügyminiszter urnak a pancsovai képviselő választásnál elkövetett államellenes üzelmekről?

2. Ha igen, mit tett és esetleg mit szándékozik tenni az iránt, hogy azon vidéken a törvények iránti tisztelet helyreállítsák?

3. Történt-e kellő intézkedés az iránt, hogy a lázítók a törvény szigorával sújtassanak?

Szapary belügyminiszter egész alaposan akkor felelhet, midőn a választási elnök jelentése előtte fekszik.

De addig is röviden felel. Az igazság nagy volt. A jelölt az „Albinában“ a 48—49-ik idők emlékeztette őket. Midőn a magyarok által együtt volt elnyomva szerb és oláh s a jelenlegi pénzügyi zavarról kárörömmel szól. Ezt átadta a királyi ügyésznek; a faluról falura járó igazgatókat pedig letartóztatta s rendeletet adott ki, hogy a hivatalnokok a legszigorubbán járjanak el; az ez elleni kérvényeket visszautasította. A választásra megtette a poliitális intézkedéseket s a szerb fejedelmi zászlókat eltávolította. A választás 9—11-ik január estig folyt némely igazgatók a választás termeig vitték igazgatóikat. E közben az elnök megbetegedett; másnap reggel még folytatta, míg kimerülve összerogyott; a választás ezután is folyt, míg befejeztetett. De az igazgatók még ezután is folytak, de a kormány minden rendelkezést megtesz az illetők megbüntetésére. Voltak igazgatók kik a császár nevében igazgattak; ezek ellen is megtette a kellő lépéseket, valamint arra is, hogy egyetlen külföldi lobogó se használtsák. Általában sokkal jobban ismeri a törvényeket és jobban szereti hazáját, hogy sem az állam méltósága helyreállítására mindent meg ne tegyen. (Általános helyeslés.)

Huszár Imre megnyugvással konstatálja, hogy a kormány most már nem tartja egyszerű választási mozgalmaknak a határvidéken történeteket, mint a miniszterelnök tette november 8-diki beszédében. A belügyminiszter intézkedésével, a mennyiben azok ezt tanúsítják, hogy iparkodott nemcsak a rendet helyreállítani, de az ország becsületét is megvédeni, egyelőre meg van elégedve, kívánja azonban, hogy a miniszter annak idején bejelentse, ez ügy iránti intézkedéseinek eredményét, hogy ott a törvények tisztelete s az állam tekintélye teljesen helyreállítsák.

Horn Ede a Skene-féle hadi felszerelés ügyében tesz interpellációt.

A kisebb, sőt a középipar Magyarországon a hadi felszerelésre kifizetett versenyben nem vehet részt, mivel az egész felszerelés csak 3 nagy csoportra van felosztva, melyhez a hazai iparosok csak 3—4 millióval szólhatnak hozzá, mi arra vezet, hogy a felszerelés újra a régi kezekbe esik. Ezért a miniszterelnökhöz a következő interpellációt intézi:

Interpelláció a t. miniszterelnök urhoz:

1. Van-e magyar kormánynak tudomása arról, hogy a közös hadügyminiszterium által a hadifelszerelésnek szállításának ügyében m. é. december 15-én közzétett pályázati kiadvány az ajánlattételre nézve oly töltelket állapít meg, melyek a kisebb s közepes ipart teljesen elütik a versenyképtetéstől: s az egész felszerelés szükséglet szállítását továbbra is egy-két hatalmas konzorcium egyedáruságának biztosítja?

2. Ha van tudomása ezen, a magyar ipart teljes kizárással fenyegető intézkedésekről, szándékozik-e a kormány jogos befolyásának kellő időbeni erélyes érvényesítésével oda működni, hogy a pályázat alapfeltételeinek módosítása, névszerint a cikkekent, vagy a territorialis divíziók szerinti ajánlattétel megengedése által az elvben kimondott szabad versenyzetés valóssá váljék, s így a hazai iparnak is mód s alkalom nyujtassék részesülhetni a közös hadsereg felszerelési szállításában? O azt kívánja, hogy legalább az egyes ruhadarabokra irassék ki a pályázat, mert akkor a magyar ipar is hozzájárulhat. Közöltetik a miniszterelnökkel.

Majeros István az egyetemi építkezések munkáiról tartott árjelítés alkalmával a nyilvánosság kizárása iránt interpellál.

Trafert közoktatási miniszter benyújtja a sebészeti klinika építésére vonatkozó tr.v.javaslatot.

Ezután még a mentelmi, központi és gazdasági bizottság nyujtott be jelentéseket.

Tárgyaltatt a 31-dik kérvénysorozat, a bizottság javaslatai egyhangulag fogadtattak el. Végül fölolvastott 3-adszor a belvizek levezetéséről szóló tr.v.javaslat. Jövő ülés csütörtökön. Ülés vége 11 és fél órakor.

A 21-es bizottságból.

(IV-ik ülés január 17.)

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után felszólal:

Sennyei Pál br.: Az állami, mint a magán háztartásnak azon egyszerű szabálya van: keveset költeni, és fokozni a jövedelmet, azaz nem költeni többet, mint a mennyit saját erőnkől fedezhetünk.

A kitűzött két kérdés első csoportjáról szólva, hogy a közigazgatás költséges fogyatkozásokkal teljes, az azt hiszi, eléggé ismeretes. De siet megjegyezni, hogy nem hiszi, hogy bármely szerencsés rendezés mellett a központi kormányzat költségei nagyon apadnának.

Ha rendszerváltozást akarunk létesíteni, nem a külföldi nemzeteket majmolva a cultur-államok absztrakt előpostulátumából kell kiindulnunk, hanem nemzeti szokásainknak és erőnknek megfelelőleg.

Bureaucrátiáról szólva, nem akarja a jó és munkás tisztviselőket érteni, nem ezekre vonatkozik a panasz, hanem az e tekintetben követett alapeszmére. A bureaucratia iránya az, hogy az ellenőrségi fokozatok superfectatiójában véli az adminisztráció garantiáját, s ez által az öntevékenységet és személyes felelősséget elnyomja. Szaporodván a fórumok, szaporodik az ügyek száma, s a formák sokaságában elenyézik maga a jó adminisztráció. Ajánlja, hogy az ügykezelésben a kormány a személyes felelősséget hozza be.

A hivatalnokokat bizonyos osztályok szerint, képességükhöz képest beosztva kellene foglalkoztatni egy kvalifikációt állítván fel az egyes fokozatok előléptetései, előmozdítók a személyes érdemek jutalmát.

A decentralisáció elveinél fogva helyesli, de nem szereti, hogy politikai velleitáink amugy is bő szótára új jelszóval szaporodnók és egyik tuzásból a másikba mennék át.

Centralisációról vagy decentralisációról lévén szó, sajátképen azt kell mondani, hogy nálunk sem az egyik sem a másik nem létezik, hanem létezik rendszertelenség.

A kormány mindazon ágakra, melyek successive organisatió alá kerülnek magának a megyének külön organumokat teremt, a megyék pedig minden harmonikus közreműködés nélkül az adminisztráció ezen ágazataira nézve, tespedő életet élnek, mely ki nem elégít senkit.

Meg van győződve, hogy azon középosztály, mely képviseli és fűntartja nemzetiségünk főbb érdekeit, ismét rész vesz a megyei életben, míhelt az önmegadózatási jog a vármegyéknek meg lesz adva.

Szívéből ohajtja tehát a municipiumok jogkörének terjesztését, de a határoktól és a módoktól függ minden, azon centrifugális elemekkel szemben, melyek részünkről teljes igazságot és méltányosságot, bizonyos fokig türelmet is várhatunk, de melyek irányában az állam egységét, ha szükséges még hatalommal is kell tőntartanunk az ezt képviselő kormánynak minden eszközt meg kell adni, hogy ebbeli hivatásának kellőleg megfelelhessen. Ez azon határ, melyen túl sem az autonomia hatáskörét kiterjeszteni, sem az adminisztratív decentralisációt elfogadni nem képes. És mivel a kettőt összeegyeztetni kívánja, módot keres, mikép lehetne a kormány e hatalmát, és e hatalomnak gyakorlását biztosítani. Találja ezt először azon elv kimondásában, hogy a hol az állam egységes érdekeiről és a törvények végrehajtásáról van szó köteles a kormány rendeleteit teljesíteni e hazának minden tisztviselője, legyen az kormányi, megyei, városi vagy községi tisztviselő. A második elv az, hogy a megyei tisztviselők választása bizonyos megszorítás alá essék.

A főispán legyen ezentul nemcsak a belügyminiszternek, hanem a többi miniszternek is közvetlen organuma, aki személyes felelősséggel mellet támogatott hatáskörében kezelné az adminisztratív azon ágazatait, melyek a kormány intézkedéseitől függenek.

Megszűnnék a főrendiház tagja lenni, lenne hivatalnok. A megyének politikai és adminisztratív főnöke volna az alispán, akit a megyei bizottság hármas kijelölése nyomán kinevezne a kormány. A főjegyzőt, főügyészt és a vármegye ügyeivel közvetlenül érintkező tisztviselőket szabadon választaná a megye, azon tisztviselőket, kik az adók behajtásával és átruházott körben az állam sraájában áthatható ügyekben vannak végrehajtási összeköttetésben, a megyei bizottság hármas kijelölésére kinevezné az alispán. Magától értetik, hogy a rendelkezési jog, valamint a fegyelmi hatóság a megyei bizottságnak volna fűntartva.

A kormány első hivatásának tekintette volna egy közadminisztratív kódex alkotását.

Általmenőn az igazságszolgáltatás ügyére e tárczánál is lehet megtakarításokat eszközölni, ha nem minden tárgy ellátása innen a centrumból történik.

Megenlíti itt az árva ügyet, melyről a kompetenciák bizonytalansága miatt azt lehet mondani, hogyha a sok baba közt nem is vész el a gyerek, de elvész az árva-nak vagyona.

Figyelmeket itt még ama sokkal fontosabb körülményre, hogy hazánkban a szegény ember nem nyerhet igazságot. Apának legszebb institutióinak egyike volt, hogy az állam ingyen védte a szegényt a törvény előtt és ma a népképviselő korában jőjjünk oda, hogy a szegény ember igazságot ne kereshessen.

Tudja, hogy a doktrina nem türi, hogy a járásbíró-ságok egyesítsenek a politikai közigazgatásiakkal, de meg van győződve, hogy a körülmények hatalma nagyobb lesz a doktrinánál. Mig doktrináiktól megválhatnának, tegyék meg legalább azt, hogy az ugynevezett bagatell ügyeket adják át a politikai szolgabíróknak.

Attérve a pénzügyminiszteriumra, annak apparatusa kerül talán aránylag legkevesebbe, bár bizonyos tárgyaknak üzleti kezelése gyorsabbá, célszerűbbé és olcsóbbá tenné.

A mi az adók behajtását illeti, ott a rendszerben van a hiba. Tökéletesen magáévá tevén, mit Ghyezy erről mondott, szóló csak a végrehajtási stadiumokról akar beszélni. Végrehajtásra rendszeren a társadalom s alakja alkalmaztatik, kik e provinciát úgy teljesítik, hogy meglegedvén sok helyütt a végrehajtási költségek

beszedésével, tovább mennek, hogy ismét visszatérjenek a végrehajtási költségek behajtására, és így tovább.

E baj gyökeres orvoslását csak abban látja, ha az adók behajtása a vármegyékre bízatik. (Tetszés a hallgatóság közt.) A mi pedig az adóhátralékokat illeti, azokra nézve, a kik ellen való követelések telekkönyvileg betáblázott, financiai konverzió által lehetne elérni, hogy az állam ne pénzben, hanem értékben jusson az összeg birtokába, melyet aztán mint tartalékalapot más szükségletek fedezésére használhatna. Ott, hol a telekkönyvi állapot olyan, hogy e mód nem lehetséges, a hátralékok fokához, s az azokat okozhatott erkölcsi viszonyokhoz képest a fizetésre bizonyos terminusokat tűzne ki, melyeknek elteltével a lehetőleg szigorubb pontossággal hajtathatnók be a hátralékok.

Az államjavaktól — bár hajlamainál fogva nehezen veszi erre magát — meg kell vállnunk. Az állam jószágok successiv eladásából ammortisationalis alapot kell teremteni.

A nevelés ügyénél gazdálkodnunk nem lehet, nem szabad. Azonban az eddigi határokat itt se terjesztené ki; de kívánja, hogy a mit e célra áldozunk, az csak e célra fordítsák, ne pedig paloták emelésére, fényes termek berendezésére.

A közlekedési miniszteriumot szóló egészen fölöszerlatná. A technikai tervek készítésére technikus osztályokat illetőleg bizottságokat alakítana, s az adminisztratív részt áttenné a pénzügyminiszteriumhoz.

Hátra van még a honvédelmi miniszterium; kiemeli, hogy a hadsereg közösségét határozottan fentartandónak véli. Epen ugy fentartandónak véli honvédseregünket is, mert az az általános hadkötelezettségnek természetes folyománya, s mint ilyen el nem törölhető, kénytelen bevalani, hogy kik a véderőről szóló törvényt alkották, a számok tulságos keretben keresték a monarchia biztonságát, míg szóló korlátoltabb szám, de intenzívebb harcoképesség mellett a célt jobban s takarékosabban véli elérhetőnek. Nem tartja méltánytalan ohajtásnak, hogy külpolitikai-kánknak mindnyájunk által helyeselt szerencsés ügyeknek tartott eredményei mellett annak jóvoltát is érezhessük. A béke gyümölesét azonban aratni képesek nem vagyunk mert egy a közös hadsereg, mind a honvédségre aránytalanul sokat költünk.

Szóló kiválóan fontosnak tartja, hogy a territorialis divízió következetes létesítésére mindent elkövessünk, s azon szözetben van, hogy a közös hadseregben, melyben saját polgáraink ép úgy teljesítik polgári kötelessüket, mint a honvédségben, a magyar állam nemzeti szelleme érvényre jusson, s vagyis, hogy a magyar ezredekben magyar tisztek alkalmaztassanak.

Csak akkor lehet majd a honvédséget a territorialis divíziókkal szorosabban összekötésbe hozni, addig pedig takarékosággal fűm kell tartani a status quot.

Normal budgetre szükségünk van, nehogy a budget állandó tétéli folytonos discussiónak vetessenek alá; de az állandósághoz szükséges, hogy a parlament hagyjon fel avval, hogy maga kezdeményezzen kiadásokat, melyeknek fedezése előrelátva nincs.

40 percnyi szünet.

Tisza Kálmán. Rövid bevezetés után, melyben a bizottság munkálkodása gyorsításának tekintetéből megjegyzi, hogy az elmondottakra nézve reflexiókat tenni nem akar, kiemeli hogy esupán három megjegyzést ohajt tenni, az előtte szóló beszédére. Az első: hogy az állam-javak mostani eladását se lehetőnek, se kívánatosnak nem tartja, mert a mai pénz és hitelviszonyok közt multhatlanul idegen kézre kerülőnek; a második hogy B. Sennyei megerendelési nézeteit nem oszthatja s a harmadik, hogy a közös hadsereg és honvédségre nézve is más véleményben van. A bizottság eljárására nézve elvi megállapodásokat tart szükségesnek, ezeknek alapján működhetnének aztán az albizottságok, melyek a kormány hozzájárulásával kiszámíthatnók a legelső megállapodások pénzügyi eredményét. Szóló azt hiszi, hogy az adóemeléssel nem lesz elkerülhető, de nem tartja valószínűnek, hogy még ezzel is megszüntethető legyen a deficit.

A közjogi alapnak nem barátja, mégis az iránt tartja szükségesnek gondoskodni, hogyan lehetne a létező alapon biztosítani az ország pénzügyi jövőjét. Magyarországon a tönkretűlés küszöbén áll, s ilyen helyzetben egy családnál ép ugy, mint az államháztartásban nagyon ferde dolognak tartaná a fölött vitáni, hogyan nevelje majd jövőben gyermekeit vagy rendezze be élektamráját. Nem osztja Lónyai azon nézetét, hogy a tervezett közigazgatási reformok most rögtön segíthessenek, mert azok eredménye csak később remélhető, de szükségesnek tartja addig is gondoskodni a segítségéről, s e bajok ismétlődésének elhárításáról. Erre véleménye szerint leghelyesebb ut a hitel helyreállítása és az adóképeség fejlesztése.

A központi adminisztráció tekintetében a ministeriumok alsóbb hivatalnokainak tulhatalmozottsága mellett a magasabb állományok egy harmadát valamint a számvévségeket is feleslegeseknek tartja. A törvényhatóságok területére nézve ohajt ugyan változtatásokat de a proponált erőszakos, rögtön jött kikerekítésnek nem barátja. A főispáni hatáskört másképp ohajtja rendeztetni, mint a jelenlegi törvény megszabja vagy előtte szóló kívánná. Az önkormányzat költségeit az autonomia szempontjából a megyékre kívánja bízni, ettől ugyan nagy pénzügyi eredményeket nem vár. Az igazságszolgáltatásra nézve annak a közigazgatástól merev elválasztását az autonomia nézve kinosnak tartja, a rendszeres eljárást nem igénylő kisebb ügyeket végezzék a közigazgatási tisztviselők a kik eo ipso legyenek békebírók. Oszta Ghyezy azon nézetét, hogy az igazságszolgáltatási költségeket a perrendtartás változása által új területi beosztás nélkül is lehet csökkenteni, a mi néhány novellaris szakasz által is eszközölhető.

A szerencsétlen végrehajtói indítványt eltöröltetni kívánja. Az adóbeszedés a megyékre bízandó. A tanfelügyelői intézmény megszüntetését javasolja. Az egyes miniszteriumok megszüntetésének kérdésébe nem bocsátkozik, de hiszi, hogy egyes ressortok újjaszerzése által megtakarításokat lehetne elérni. A stratégiai utakon kívül a többi a megyék kezelésére akarja bízni, utvámok behozatala mellett. A honvédségre nézve jarul azon

289 adóhivatal van Magyarországon és Erdélyben és 17 pénzügyi igazgatás; 4-szer annyi adóhivatal van, mint törvényhatóság, ha az erdélyi kis számszámú területek megzavarása nélkül is ne lehetne apasztani, hogy abból, ha egy adóhivatal nagyobb területen és működhetik 16-ot ne lehessen megszüntetni, részéről be nem láthatom, s nem foghatom fel, hogy e miatt meg kelljen változtatni a megyék régi területét.

47 törvényszéket szándékozik megszüntetni a törvényjavaslat. En nem tudom lehetséges lesz-e a törvényszékek számát ennyire apasztani; de ha lehet nem azért lehet, hogy több törvényhatóság egyesített legyen, hanem akkor lehet, ha meg fognak hozni az ország törvények, melyek annyiszor említetnek minden oldalról, hogy nem szükséges azokat újra megneveznem, azon törvények t. i. melyek által a törvényszékek munkaköre kevesbített legyen, mert ha a törvényszékek munkaköre nem fog kevesbített a területek egyesítésének csak az lesz a következtése, hogy egy törvényszéknél, az elnököknek talán kivételével, annyi személyre lesz szükség, mint most a kétónél van.

Nem tartom továbbá időszerűnek a kérdéses törvényjavaslatot — nem akarom itt említeni a mi ide nem is tartozik hogy vajon célszerű-e most midőn az ország mintegy újabb átalakulás küszöbén áll, midőn nem tudjuk, hogy mi fog fejlődni a további tárgyalásokból, lehet, hogy igénybe vétetik a nemzet jelölt kétsége is; — vajon helyes-e, hogy oly ingerültség idéztessék elő az országban, amennyit ezen törvényjavaslatnak közzététele már eddig is keltett. De azt meg kell említenem, hogy célja ezen törvényjavaslatnak, hogy a közigazgatási terület egyesítessék az igazságszolgáltatási, az adóhivatali, — ujonczási és tán még más kerületekkel is, mert az indokolásban 20-féle kerületről van szó, s azt kérdem helyes-e a rendezésnek egyik ágát megállapítani mielőtt tudnók, hogy a többi körüllet, jelesen az igazságszolgáltatási azzal össze egyeztethető lesz-e? én azt hiszem, hogy mind ezen kerületeket, ide értve főleg az igazságszolgáltatást, összehangzólag kell megállapítani. Itt van már az ideje annak, hogy igazságügyminiszter ur beadja azon adatokat, a melyek folytán a törvényszékek, és járásbírók száma véglegesen meg lesz határozandó — együtt kell legalább a kettő: a közigazgatási, és igazságszolgálati kerületekre nézve intézkedni — egyiket a másik nélkül elintézni nem lehet. De van még egy más tekintet is, melyet hogy az indokolásban feleltem nem látok, nem lehet nem csodálkoznom; mert ez felfogásom szerint igen fontos. A mint jelesül a törvényhozás azon törvényjavaslatot melyet, említettem, elfogadni fogja a képviselőválasztási kerületek legnagyobb része azonnal megszünt, mert sok választási kerületnek egyes részei más törvényhatóságba osztatván be, a központi bizottságok többé ezen kerületekben nem működhetnek. Új választókerületek megállapítására lesz tehát szükség. Milyenek és hol lesznek ezek, hány lesz; az iránt most e pillanatban magunkat tájékozhatni nem fogjuk, és a választási törvény tárgyalása előtt nem tájékozhatjuk, Magyarországon pedig, ha van fontos kérdés, úgy ez az; ezt indokolják azon sajtóságonk viszonyok, melyek hazánkban léteznek. Mind azoknál fogva én tisztelt bizottság bekötött szemmel nem akarok bele menni oly rendezésnek megkezdésébe, melynek egész horderejét előre felfogni képes nem vagyok.

Megemlítettk a pénzügyminiszterium költségvetésében az állandó catastroter. Bevallom: nem vagyok barátja az állandó catastroternek. Már 10—15 esztendeje, hogy a munkálat folytatattik s azt mondják, hogy Magyarország 1/3-dánál már több van felmérté parcellák szerint s a munkálat, ha megfeszített erővel még 10—12 évig folytatattik, be lesz fejezve, s akkor újra megkezdettik a munkálkodást azon rectificatókra, nézve melyek a felmért határokon időközben történtek. Franciaország 160 millió frankot és 50 esztendőt fordított az állandó catastroter létesítésére és midőn földadóját a szerint akarta a megyék között felosztani, az állandó catastroter nem használhatta. — Poroszország nem csinált állandó catastroter, hanem szabályozta a földadót azon módón, melyet mi is kívánunk most, s nézetem szerint helyesen utánozni; mi azonban azon luxus szerint, melyet követni szoktunk minden alkalommal, állandó catastroter is akarunk és szabályozni is akarjuk a földadót a porosz minta szerint.

Ha a törvényhozás az állandó catastroter folytatni akarja — a mint a képviselőház a törvényjavaslatot már el is fogadta — az ellen természetesen nem szólhatók, hanem azt mégis helyesnek találnám, hogy azon egyeneket kivéve, kik a határvidéki erdőket mérik, a többi catastroter hivatalnokok a földadó szabályozásánál szükséges mérnöki teendőkre alkalmaztatásuk, mi által 4—500000 frtnyi megtakarítás fog egy évben a földadó szabályozási költségeknél elértehetetni; az állandó catastroter nézve pedig mindegy, hogy miután annak elkészítése úgy is még 10—12 évig tart, ha 1—2 évvel később is lesz bevégezve.

Tisztelt bizottság! az államjavakhoz részéről ez előtt pár hónappal még igen nagy reményeket kötöttem; azt hittem, hogy ezen javaknak megkezdendő nagyobb mérvű eladása által segíthetni fogunk államháztartásunk igen égető szükségéin; azt hittem, hogy e forrásból fedezhetjük vasuti kamatbiztosításunk egy részét, fedezhetünk több szükséges és halaszthatlan beruházást: az utolsó kölcsön elfogadása óta azonban e reményen végképen elejéztet. Nézetem szerint nem azon 10%, melyet fizetünk — ámbár ez is nagyon súlyos, terhes de leginkább de igen terhes azon megállapodás, mely szerint azon összegeket, melyeket netán eladandó államjavainkból bevezünk, a hitelezők consortiumának kell átszolgáltatnunk adósságunk törlesztésére, mert ez által meg vagyunk fosztva rendkívüli segélyforrásunk legbecesebbikétől, sőt lehet mondani lez idő szerint egyetlen segélyforrásunktól, és kötött kezekkel vagyunk átadva Europa legnagyobb bankár consortiumának, a melylyel, hogy annak idején majd bátor lesz-e más consortium versenyezni, midőn a kölcsönt 5 év múlva vissza kell fizetnünk, vagy eladásra bocsátjuk államjavainkat, előre állítani nem merem.

Vannak vasműveink és bányáink, melyek nemcsak

nem jövedelmeznek, hanem évenként nyilvános kárral műveltetnek. Ezek eladása iránt a képviselőház már nyilatkozott. Nem hiszem ugyan, hogy valaki azon műveket egyhamar megvehesse, melyek folyvást kárral dolgoznak, hanem azt mégis gondolnám, hogy ha ezen művekhez némi erdőrész adatnék, mely azok fennállását biztosítaná, iparizó emberek ily vételekre akkor vállalkoznának. De ezt sem kísérelhetjük már meg, és így kénytelenek vagyunk ily műveket vagy egyszerűen megszüntetni, és ez által az azokba fektetett egész tőkét megsemmisíteni, vagy folytatni oly műveket, melyekről tudjuk, hogy tetemes kárral járnak.

Ha van ministerium, melynek ügykezelését vizsgálni és rendezni kell: azt tartom, a közlekedési ministerium az, mert azon sok követelés, mely a vasuti vállalkozók által az állam ellen formáltak azon sok panaszy, melyet minden oldalról ezen ministerium ügykezelése ellen hallhatni, minden ok nélkül való nem lehet.

En azonban tapasztalásból csak annyit tudok, hogy azon hivatalos közegek szervezete melyek a vasutak építésére, főtartására felügyelnek, tudtommal ismételve megváltoztatott rövid időszakokban és ez is nézetem szerint bizonyos kórállapotra mutat, azt hiszem, hogy ezen miniszt. ügykezelésének célszerű rendezése, az államnak nem hosszú idő múlva már bizonyosan tetemes hasznára lesz. Ott van ezen ministerium keretében az államépítészeti hivatal; a vidéken vannak államépítészeti hivatalok és megyeimérnökök valljuk meg igazán, keletlen elfoglalva egyik síncen, mindkettőjének teendőjét az egyik is elvégezheti. Azért jelentékeny hasznót várok attól — bár kiszámítani nem tudom — ha az államépítészeti hivatalok szorosabb összeköttetésbe hozatnak a törvényhatóságokkal, és ezek befolyásával végeztetnek az utak körüli államépítészeti teendők természetesen mindazon garantiák mellett, melyeket a ministerium felelőssége megkíván.

Átlehet adni az állami utak közül többet a megyéknek, főképp azoknak a költséges utak főtartására vámszedési jog is engedélyeztetik (Élénk helyeslés); mert az egész világ példája mutatja, hogy másként jó utakat főtartatni nem lehet és a ki utazott külföldön, tudja, hogy az ily ut vámszedés a közlekedést egyáltalában nem akadályozza.

A földmívelési ministerium némely tárgyra nézve csakugyan szegénységünkhöz mérve szerényen költ. Ezt nem mondhatnám azonban az állami lötenyészeti intézetekre nézve, melyek illetőleg bizonyos megtakarítások valószínűleg létesíthetők, de eltérő időnek ezen intézeteket egyáltalában nem vélem, mert csekély tapasztalásom szerint legalább a lötenyésztes az országban azon idő óta, hogy ezen állami intézetek jobban kezeltetnek, tetemesen előrehaladt; vidékeimről legalább ezt határozottan állíthatom. Reményem, hogy lehet e részben jobb és takarékosabb gazdálkodást behozni de nem fogadhatom el azt, hogy a községek az állam által nevelt méneknek meghatározott ár mellett átvételére köteleztethessék, és csekély számú községek kivételével nem tartanám helyesnek, azt sem, hogy a ménlovak főtartása a községekre bizassék, úgy amint azok jelenleg még rendezve vannak. Van a földmívelési ministeriumban még egy tárgy, mely ha nem is nagy, de mégis bizonyos megtakarítást eredményezhet s ez a gazdasági tanintézetek ügye. Nem ezen intézetek megszüntetéséről akarok szólni, ez tőlem távol van, hanem csak azt akarom említeni, hogy azok fentartása igen költséges, mert egy részét az épületek azokban nagy fényűzéssel emeltetnek, másrészt pedig ezen tanintézetek egy része nagy mezőgazdaságokkal van összekötve, mely egyenél másnál 700 vagy ezer katastralis holdra sőt ennél többre is megy. Ezen gazdaságok felszerelése sok költséget igényel s mindamelllett azok nem jövedelmeznek, s ez egyrésztől rossz illusztrációján szolgál az ország tanrendszernek, mely ezen tanintézetekben folytatattik, másrésztől évenként kárt és költséget okoz az államnak. Azt gondolom hogy ezen nagy gazdaságok egy részét másképpen kellene értékesíteni, s az államnak hasznára lenne.

A vallás és közokt. ministerium költségvetése most annyi millió forint tesz, ahány százezer tét elelőtt. Ez helyes. De azt hiszem, hogy tekintve államháztartásunk jelenlegi állapotát e ponton egy ideig meg is állhatnánk, mert a szülőknek nemcsak az a kötelessége, hogy neveljék gyermekeiket, hanem egyszersmind az, hogy fenntartsák vagyonukat gyermekeik számára. Hiába nevelünk a magyar állam számára honpolgárokat, ha a magyar állam fizetésektől való, azt fenntartani képesek nem leszünk. Nem bánom, azonban öregbítették ezen tércza költsége, bármennyivel de egy feltétel alatt, s ez az, hogy állítsuk helyre egészen államháztartásunkban, az egyensúlyt, mert azon méltánytalanság tovább nem folytatható, melyet eddig követünk, hogy t. i. tanügyünk folyó költségeinek egy részét is kölcsön vett pénzzel és így utódaink rovására fedeztük.

Várható e tércza számára némi könnyebbítés a népoktatási törvény reviziójától is, mert én részéről csakugyan helytelennek tartom a népoktatási törvény azon rendelkezését, mely azt foglalja magában hogy a községek ott, hol a hitfelekezettek a törvénynek megfelelő iskolát nem tartanak fel, kötelesek községi iskolát fenntartani, de erre egyes adójuk 5%-ánál többet nem fordítanak. Ezen utóbbi rendelkezés az ország legtöbb községre nézve lehetetlenül teszi azon kötelesség teljesítését, melyet a törvény reájok ró. En azt hiszem, hogy ahol a hitfelekezettek a törvénynek megfelelő népoktatás nem tartanak fenn, a községi iskola felállítására és fenntartására legyen oly községi kötelesség, amilyen pl. a községek házában felépítése, a bíró vagy a jegyző fizetése. Vegyenek abban részt a községek lakosai és birtokosai mind azok is, a kik nem használják gyermekeik nevelésére a népoktatást, és meg vagyok győződve, hogy községek legnagyobb részében felállíthatók lesznek a községi iskolák és azon egy milliót meghaladó összeg, mely a népoktatás felszerelésére fordítatik, ha nem apasztatják a hatékony mindenesetre oly helyeken fog felhasználni a hol mindamelllett valóban szükség van rá. Ha a népoktatási törvény revideáltatik, szükség lesz ez ügyre több befolyást adni a törvényhatóságoknak is, mint a mennyi-

ben eddig bírtak. Mindig azt mondják, hogy a törvényhatóságok nem mozdítják elő kellő erővel a népoktatást. De hogyan tegyék ezt midőn az egész tevékenység, mely reájok bízatik a törvényben, csak abból áll, hogy az iskolatanács jelentését a ministeriumnak felterjesztik. (Derülttség.)

A mi továbbá az igazságügyi ministeriumot illeti, én azon igazságszolgáltatási rendszert, mely a bírói hatalom gyakorlásáról szóló törvény megalkotása előtt az országban létezett, egyáltalában nem tartom oly rosznak, mint hirdetteit. Azt mondják, hogy sok panasz volt ellene. De ha a panaszokat döntő érveknek vesszük, akkor pálcázat törhetünk a jelenlegi igazságszolgáltatás felett is, mert ez ellen is számtalan panaszok vannak. Mind amellett nem tartom lehetségesnek, hogy az igazságügyi visszaállítassék azon állapotba, melyben a bírói hatalom gyakorlásáról szóló törvényhozatala előtt volt. Nem azért, mintha azon rendszer oly rosz volna mint állítottat, hanem azért, mert oly rosznak kiáltottat ki, annyira decreditáltatott, annyira ellenkezik az európai continens jogfogalmaival, hogy meggyőződésesen szerint ily visszalépés, nem tekintve az igazságszolgáltatásnak csaknem teljes megakasztását az átmeneti időszakban polgártársaink hitélet a külföldön egészen megsemmisítését. Mindemelllett lehet apasztani az igazságügyi költségvetését, is. Nem mondom újat, midőn állítom, hogy a közjegyzői, és békebírói intézmény behozatala, a kisebbszertű, a rendőri ügyeknek a törvényhatósági tisztviselőkre való átruházása, a felelősségek szabályozása, a perrendtartás revisiója, a végrehajtási közegek újraszervezése költségkímélést eredményeznek az által, hogy a törvényhatóságok és járásbírók munkájuk nagy részétől megszabadulván azok száma kevesbítettetnek.

A legközelebbi időben azonban 1875-re már innét nagy pénzügyi eredményt még nem várhatok, mert a bírákat és a tisztviselőket, kik az abszolút kormány által nevezettek ki, minden nyugdíj nélkül elbocsáthatnak volna ugyan, de hogy a bírákat, kik a törvényrendeletével fogva a ministerium által életfogytiglan nevezettek ki, csak ugyegyszerűen minden vizgatással nélkül az ajtó elé állítsuk, ezt meg lehet, hogy megtehetjük, ha akarjuk, de az igazsággal, és az ország méltóságával meg egyezőnek nem tartom.

Még egy javaslatom volna e részben. En helyesnek tartanám azt, hogy ha azon bélyegek helyett, melyek a peritatorokra ragasztatnak, egy, a per tárgyahoz mért fokozatok szerinti a per kezdetén mindgyárt lefizetendő per-taksa állapítottatna meg, úgy számítva azt, hogy az állam ez által ne károsíttassék, mert ez uton megszűnik azon nagy igazságtalanság, mely abban rejlik, hogy csekély tárgyakról szóló perek túlságosan terhelhetnek bélyeg illetékekkel, míg azonperek, melyek nagyobb összegekről vannak folyamatban, a rájuk eső bélyegilleték súlyát alig érzik.

Még csak a honvédelmi miniszteriumról akarok egy pár szót szólni. (Halljuk!)

En a honvédségi intézményt nemcsak megszüntendőnek nem tartom, hanem minden áldozattal fentartandónak vélem; politikai okok is bírnak erre, melyeket itt fejtegetni felesleges de azt hiszem, hogy az intézmény fentartásának ezáltal ártalmára nem leszünk, ha tekintve pénzügyeink jelen állását egy, habár csak rövid ideig tovább fejlesztését némileg meglassítjuk az intézmény ártalma nélkül megtörténhetik azon összeggel, mely rendes költségvetésünkben a honvédségre, nézve foglaltatik ha ez szükség esetében egy pár százezer forinttal mégis javíthatnák megtörténhetik azon esetben, ha a főgond a legénység kitanítására fordítatik és folytonos szaporítása a felszereléseknek, különösen ruhaneműeknek egy időre megszüntetnek.

Tekintve azon nagy összegeket, melyeket 5—6 év óta ruhaneműek beszerzésére fordítottak, lehetetlen, hogy a honvédelmi miniszteriumnak 160—180 ezer honvéd számára szükséges ruha készlete ne legyen. Hogy mi ezen ruhaneműeket, lehet mondani a molyc számára, folytonosan szaporítsuk ezt jógazdálkodásnak nem tartom. Hiszen a honvédség azon része, mely háboru esetén első sorban kömozdulni köteles, elvan látva ruhaneműekkel. Saját tapasztalásunkból tudjuk pedig, hogy veszelj idején a fegyvert nehezebben, de a ruhaneműket nem hosszú idő alatt előleat állítani. A mennyire visszaemlékszem körülbelül 7 év óta mindég, mikor a hadügyi költségek emelése kívántatott, folyást az mondatott: Sshja! a béke nincs biztosítva, előbb mint védnénk beállhat a háboru mindég ezen argumetummal istápolattak azon követelések, melyek a hadügyi, költségek emelésére formaltottak, s mégis lsten kegyelméből több év békében folyt le, és remélhetjük is, hogy legalább egy ideig még békének fogunk örvendhetni.

Mindezen után t. bizottság, bocsánatot kérek, hogy becses figyelmét ily sok ideig igénybe vettem. Elismerem hogy nem igen gyökeresek azon intézkedések, melyeket megemlítettem, megvagyok győződve, hogy a bizottságnak már t. tagjai, sokkal hathatósabb és gyökeresebb intézkedéseket fognak javaslatba hozhatni én azokat, a miket mondtam azon célból mondtam leginkább, hogy azok által bővebben fölvilágosítsam azon nézetemet, hogy a közigazgatásunk javítására célzó intézkedések által, melyeket a legnagyobb erélylyel kell mindenesetre megkísérlelnünk, annyi nézetem szerint legalább nem lesz megtakarítható, hogy úgy amint elkerülhetetlen, rövid idő alatt már államháztartásunkban az egyensúly helyreállíttassék. Szükséges lesz tehát e tekintetben más módokról gondolkozni. De azokról most annyival inkább szükségesnek tartom, hogy előbb értesüljünk azon intézkedésekről, melyeket megtakarítások előidézésére nézve ezen bizottság más tagjai, bizonyosan alaposabban mint én, fognak javaslatba hozni.

Szükséges, hogy értesüljünk államháztartásunk jövő képéről, melyet a ministeriumtól mint rövid alatt beterveztendő várunk; s azért az említett módokról, mint különben is a tárgyalásul kitűzött második kérdéstről, mely a mai tanácskozás tárgyát nem képezi, véleményemet én is csak annak idejében fogom előterjeszhetni.

Felelős szerkesztő: Huszár Imre.

állítsuk, hogy annak végleges helyreállítása többé semmi kétség alá ne legyen vonható.

Azon módok között, a melyekkel kiküldetésünk szerint törekednünk kell, hogy államháztartásunk egyensúlyát helyrehozzuk, első helyet foglalnak el azon javaslatok, a melyek közigazgatásunk rendezése és javítása mellett, pénzügyi megtakarításokat is eredményezhetnek. Én ezen intézkedésektől, t. bizottság! jelentékeny eredményeket várok, de nem oly nagyokat, mint sokan, és nem oly rögtön, mint várnak némelyek.

Az én felfogásom szerint, a jelen idők viszonyai között olcsó és jó közigazgatás alig lehetséges, s legnagyobb része azon javaslatoknak, a melyek közigazgatásunk és igazságszolgáltatásunk javítására nézve tételhetnek, kétségkívül közelebb vagy távolabb jövőben dúsán fog pénzügyileg is gyümölcsözni, de legközelebb, mint nekünk szükséges, az 1875-ik évre már pénzügyi hasznot nehezen fog eredményezni, mert ezen javaslatok tervezésére, törvényhozásra keresztülvitelére, életbeléptetésére és arra, hogy azok pénzügyi eredményeket idézhessenek elő, idő s valószínűleg több idő szükséges.

Ha tabula rasa előtt állnánk, sokkal könnyebben lehetne eljárni. Megengedem, sőt hiszem, hogy azon bajokat, melyekben símlődnünk, előrelátó gondoskodással elkerülhettük volna. A hibák azonban már megtörténtek, következményeik reánk nehezdedek, s mi egy nagy költséggel, de hibásan emelt épület előtt állunk, melynek kijavítása nehezebb, mint újabb czélszerű felállításra lenne, mert előbb a romokat kell eltávolítani, mielőtt építhetnénk; s mi ezen épületet egyszerre minden részében nem is javíthatjuk ki, mert akkor ki kellene költözködnünk belőle, mi pedig nem költözködhetünk ki belőle, nekünk a közigazgatást folytatnunk kell, mi tehát a nagy államépületet a legnagyobb erővel és csak részenként javíthatjuk meg.

Ami az igen t. előttem szóló tagtárs mondott, hogy nekünk önkormányzatra kell törekednünk, azzal tökéletesen egyetértek én is, de ezzel még nincs elérve az önkormányzat. Ő meg fogja nekem engedni, hogy azon anyagot, mely az önkormányzatot kezelte 1848 előtt, az abszolút kormány, a [közbejött] szerezés nélkül események igen meggyengítették, de továbbá meggyengítették azon törvények is, melyeket azóta hoztunk. És miután hét esztendőig folytatást centralistius irányban haladtunk, a visszalépés az önkormányzatra minden esetre előkészítélet és bizonyos időt kíván, s ha már csak azokat is tekintem, a miket a t. képviselő ur saját javaslataként előterjesztett, bizonyos vagyok benne, hogy azoknak elfogadása sok oldalról igen élénk ellenmondásra talál, s azért az önkormányzatra vonatkozó kérdéseknek a törvényhozásban ki-eresztülvitele, egyáltalában nem mondom! hogy lehetetlen, de amire én most a főszólyt fektetem, bizonyosan hosszabb időt kívánna. Nem tagadhatom továbbá, hogy nekünk mind ezen javításokban igen vigyázva kell előrehaladni, hogy a létező rossz helyett még rosszabbat ne állítsunk, s ugye járjunk, amint jártunk már, midőn a törvényhatóságokat és bíróságokat rendeztük, szerveztük, s alig mult el két év, már most ezen intézményeknek újabb javítása és ujjáalkotásáról komolyan kell gondoskodnunk.

Ezen tekintetből, én tisztelt bizottság, azon javaslatokat, melyek közigazgatásunk, igazságszolgáltatásunk javítására s az ez uton elérhető megtakarításokra nézve tételhetnek, két osztályba sorozom. Az egyik osztályba sorozom, — fájdalommal vagyok kénytelen mondani, — azon leggyökeresebb intézkedéseket, melyek annak idejében bizonyosan dúsán fognak jövedelmezni, de legközelebb biztos pénzügyi eredményt nem hoznak; a másik osztályba tartoznak azon intézkedések, melyek már legközelebb az 1875. évre is állampénztárunk könnyebbitését idéznék elő. S itt, midőn egy némelyeket nézetem szerint a teendőkre nézve el akarok mondani, leginkább azon intézkedésekre akarom figyelmemet fordítani, melyekből már legközelebb állampénztárunk könnyítése várható; mert azt hiszem tisztelt bizottság, hogy nekünk ólnunk kell, s hiába igyekszünk egész államrendszerünket a leggyökeresebb intézkedésekkel reformálni, javítani, ha azoknak érvényesítéseig időközben az ország fizetésképtelenségbe esvén, államunkat fenntartani képesek nem leszünk, s méltóztassék elbinni, hogy államháztartásunk 1875-ben is már igen komolyan veszélyeztetve van.

Én azon sorozatban, melyben kiadásaink a költségvetési törvényben foglaltatnak, óhajtom némely észrevételeimet előterjeszteni. Elsőben is előfordul a közönségi költség. Én hittem mindig s hiszem most is, hogy a külön magyar hadsereg mindenestre harcoképesebb lenne azon magyar ezredeknél, melyek jelenleg a közös hadsereg részét képezik. De hogy olcsóbb, legalább sokkal olcsóbb lenne; sokkal kevesebbe fogna kerülni, mint azon összeg, melyet most a közös hadseregre fizetünk, — kénytelen vagyok bevallani meggyőződésemet, — részéről nem hiszem; mert Magyarország itt Európa közepén, nagy hatalmasságok által körülvéve, a melyek hadseregüket millió fők szerint számítják, csupán miliz rendszerre vagy azt megközelítő rendszerre nem alapíthatja vérendszereit. Az én teljes meggyőződésemet szerint Magyarország állandó, nem csekély számú jól fegyverzett, jól begyakorolt, jól felszerelt katonaságra van szüksége s ez sok pénzbe kerül, ha nem akarjuk ismét mohácsi és sajómelléki napokat élni, melyeket a történelem egyenes tanúsága szerint a vérendszere elhanyagolása idézett elő.

Mindamellett, azonban hogy így vélekedem, mégis azt tartom, törekedni kell a közös hadsereg költségeinek apasztására, és lehet is ezen költséget apasztani; nem hiszem, hogy nagy mérvben lehessen ezt megtenni előbb, mint az 1868-ik esztendőben elfogadott, törvényben kitűzött tíz év lefolyása után a vérendszere újabb revízió alá fog kerülni, és azért, mivel nem szeretek — főképp pénzügyi kérdésekben, — ideális tényezőkké számolni, azon megtakarításokat, melyek e forrásból meríthetők, Magyarországra nézve egypár millióal többre, a legközelebbi időre tenni nem merem, és ezt is csak egy merem reményleni, a ha territorialis divisiók rendszere csakugyan valahára be fog hozatni; s várom ezt a ministerium befolyásától, a mely az 1867-iki XII-ik törvényeik szerint jogosítva van arra, hogy a közönségi kiadásokról szóló költségvetés, az ő befolyásával állapíttassék meg, a közös ministerium által.

Zsedényi képviselő ur említette a hazai nyugdíjakat, amelyek 3 millióal többre mennek évenként. Nem tagadom, hogy itt is lehetne megtakarításokat tenni, mert magam is tudom, hogy több nyugdíjak illetéktelenül vannak engedélyezve. Van is eziránt már jelentése a ház előtt a számvevőszéknek, és a ministeriumnak is, de mind a kettőnek az a hibája, hogy nagyrésztől a nyugdíjaknak úgy szólnak, mint még tárgyalás alatt lévőkről; a nyugdíjak azon részére nézve pedig, mely már érdemlegesen tárgyaltatott, úgy látszik nekem a számvevőszék nem fordított kellő figyelmet a főkérdésre, a nyugdíjazás alapjára, arra t. i., hogy a fennálló szabályok szerint az illető nyugdíjak helyesen engedélyeztettek-e vagy nem? és így, ha némi megtakarításokat akarunk e cím alatt elérni, még némi tárgyalásokra van szükség.

Mivel már felemlítettem a számvevőszéket, nem lehet elhalgatnom, hogy államszámvetelünk rendezetlenségére égető sebe államháztartásunknak. Nem veszem kétségbe az államszámvevőszék tiszta szándokait, szorgalmát, sőt nem veszem kétségbe bátorságát sem, mert nem egyszer szembe szállt a ministeriummal, még oly ügyekben is, melyekben egészen igazsága nem volt, — de az a szerencsétlen eszméje van, hogy főfeladata a kiadásoknál, és bevételeknél azt konstatni, hogy azok által az állam nagyon apasztatik, vagy fogyasztatik-e, s midőn ezt egész szorgalommal kutatja, nem fordít kellő figyelmet arra, hogy az állam pincei mi módon lettek kezelve; jelesül nem fordít kellő figyelmet arra, hogy az illető ministeriumok a költségvetési törvényt pontosan megtartották-e vagy nem.

A legközelebbi zárszámadásokat nem ismerem; de a régiebbeket illetőleg mondhatom, hogy ezekkel, 100 ezerrel, némely esetben millióval is több adatot ki, mint a mennyi a költségvetési törvény által engedélyezett volt. Az állam-számveteli ügyek rendezésére nézve már itt az idő, hogy a számvevőszék s ministerium a hozott törvényt folytán a törvényjavaslatot beadják, annak tárgyalása sürgős, s számveteli ügyek rendezése minden esetre fog, sok nem helyes kiadás meggyőződésemre vezetni. Mindazáltal rögtön jelentékeny eredményeket azért nem várok ezen forrásból, mert azon tulkiadások, melyeket említettem, később a törvényhozás által sanctionáltattak.

A mi a központi ministeriumok személynét, ügykezelését illeti minden oldalról hallom, hogy a központi ministeriumoknak személynete túlságos nagy, hogy vannak ott egyének kik a munkára nem alkalmasak. Igen illetékes uraktól hallottam, hogy a ministeriumokban egy néhány egyén erején felül is dolgozik, míg mások csak benéznek a hivatali helyiségekbe; hallottam hogy az ügykezelés lassu, szövevényes, késedelmes, hiányos. Én mindezeket elhiszem, de miután magam személynem több év óta igen ritkán fordultam meg egyik, vagy másik minister urnál magánügyekben vagy városom ügyében: be kell vallanom, hogy a tényállást nem ismerem. Vannak azonban itt a t. bizottság tagjai között többen, kik az ügykezelést a központi ministeriumokban, az ottani eljárást saját tapasztalataik folytán s bővebben ismerik, itt lehet nekem is alkalom a bizottság tanácskozásának folyama alatt a tényállásról bővebb adatokból megismerkedni, s azért konkrétjavaslatokat s tárgyalás részéről most tenni képesek nem vagyok; de a tárgyalás folyama alatt a felmerülő kérdésekhez képest talán tehetek még, vagy a teendőkhöz hozzájárulhatok.

A pénzügyi bizottság tárgyalásaiból azonban magam is tudom, hogy ministeriumaink igen ragaszkodnak a merev centralistiohoz, más nemzetek példájából pedig tudom, hogy ez sok munkával és költséggel jár. Én nem kételkedem, hogy a ministeriumban alkalmazott személyzet számát tetemesen lehetne szállítani és gondolom, hogy e forrásból egy pár 100 ezer frtnyi megtakarítás várható: többet részéről nem merek reményleni, de tiszta megtakarítás ez sem lesz, mert azon tisztviselőknél kik elbocsátatnak, ha nyugdíjra érdemeltek azt, különben pedig legalább a szokásos abfertigungot kell kiszolgáltatni.

Teljesen elismerem azt is, hogy ha meg akarjuk gátolni, hogy a ministeriumok dotációjuknak minden költségvetés alkalmával felemeltetését ne szorgalmazhassák normal-budgetet kell megállapítani, de én azon véleményben vagyok, hogy ennek megállapítása nem lehet kezdete mostani munkálkodásunknak, hanem legfeljebb munkálkodásunk bevégezése, betetőzése, megkoronázása.

Sokat várok és rögtön attól, ha a törvényhatóságok, melyek 1848 előtt, mint Zsedényi t. képviselő ur is megemlítette, az összes közigazgatást a maguk körében közvetítették, jobban bele vonatnának a közigazgatás keretébe mint bevonatnak most. Így, hogy csak egy pár példát említek. Vannak a megyékben királyi adóhivatalok, vannak megyei pénztárak. Én nem tartom lehetetlennek, hogy szorosabb összefüggésbe hoztassanak az adóhivatalok a megyei tiszti karral, mint vannak jelenleg.

Én nem tartom lehetetlennek, hogy mind azon garantáik megadása mellett, melyeket a pénzügyminister felelőssége megkíván, az adóhivatalok a törvényhatóságok tisztikarának részévé tétessenek. Azt hiszem, hogy ezen szorosabb érintkezés mellett sok bonyolodott ügy hamarabb, gyorsabban és jobban le fog gombolyítani, mint a mostani merev hivatalos levelezés mellett történhetik.

Azt hallottam, sőt részben magam is tudom, hogy az adóhivatalok az ország nagyrészeiben nagyon későn adják ki a közadók kivételét, úgy, hogy a lakosok az esztendőnek egy nagy része át nem tudják, Pesten, mint hallom, épen nem tudják meg, hogy mennyi adó vettek ki rájuk. Elhiszem, hogy a községek előjárói nem teljesítik pontosan azon köteleességeket, a melyeket az adók kivételében, és beszédésében a törvény szerint teljesíteniük kell, elhiszem azt is, hogy a megyei tisztikar nem járul oly segédkezéssel az adóbehajtáshoz, mint kívánatos lenne, de nem tartom azt lehetetlennek, hogy mind e közegek az adóhivatalokat is beleértve köteleességük teljesítésére szoros felelősség mellett sanctiók által is köteleztessenek, s miután eddig a ministerium fenállása óta, kivéve a legközelebb lefolyt 73-ik évet, adófeljében azon összeg mindig befolyt, mely a folyó adóban, az egyenes adót érte, kivétel volt, sőt azon restantiákból is, melyeket a ministerium az abszolút kormánytól átvett, a ministerium fenállása alatt mintegy 7 millió frtnyi összeg,

lerovatott, az előrebocsátottak után azt merem reményleni, hogy ha ez megtörténhetett ily eljárás mellett, megtörténhetik a felfüggyel mellett ezentul is, hogy nemcsak a folyó adók fognak beszededhetni, hanem a valóságos fizetés képtelenségnek természetesen szükséges kiméltése mellett s részenként a restantiák is. Mert azt hiszem, hogy az adóhivatalok behajtásának nehézsége leginkább azok felhalmozódásában áll, s bizonyosan könnyebb lett volna azokat részletenként behajtani, mint azután, midőn felhalmozódásuk azokat meg súlyosabbá tette.

A megyék 1848 előtt behajtották az állami közadót, megtehették ezt most is, mert az államadó most is épen olyan vaggona az államnak, mint volt 1848 előtt.

Hogy azonban az adóhivatalok azon teendőket, a melyek őket az egyenes adókra nézve terhelik, jobban teljesíthessék, szükségesnek látom, hogy egy rájuk nézve terhes munkakörből mentessenek fel, — azt vélem, hogy a jogi illetékek kiszabását az adóhivataloktól el kellene vonni, mert a jogilletékek megszabásához bizonyos törvénytudomány szükséges, az adóhivataloktól pedig leginkább ügyesség, pontosság és hűség kívánatik. A jogi illetékek igen nevezetes tökéjét képezik az államnak. A folyó évben 13 millióal több váratik e czímen. Nem tudom bizonyosan, de azt gondolom a hallottak után, hogy a restantiák, melyek e czímen künn vannak, jóval nagyobb összegre rugnak. Az állam érdeke kívánja, hogy a restantiák kellő kiméltetlet ugyan, de folyóvá tétessenek, annyival inkább, mert a mint ezen illetékek czíme is mutatja, ezen restantiák leginkább az ország vagyonosabb polgári osztályától vannak kint.

Most mi történik? Ha nem vagyok rosszul informálva, a jogilletékek, ha intések folytán be nem fizetetik, az illető birtokra bekebelezetik és ezzel az adóhivatal teendőjét befejezte, s a jogilletékek bekebelezve marad, míg a birtok eladatik vagy az illető jószántából a jogilletékek le nem fizeti. Én azt hiszem, hogy arravalók a pénzügyi ügyészségek, hogy e tekintetben köteleességüknek feleljenek meg, és én azt sem tartanám helytelennek, ha, amint más országokban is szokás, a jogilletékek a telexkönyvi bekebelezés, s átírás előtt fizetettnek le készpénzben, ha kisebb az összeg; vagy rövid lejáratu váltókkal, vagy más jogérvényes kölvényekkel biztosítva; ha nagyobb az összeg, vagy kivételes eset forog fenn.

A ministeriumok ur felemlíteni méltóztatott azon törvényjavaslatot, mely a törvényhatóságok területének szabályozására nézve adatott be. Ezen törvényjavaslat részletes tárgyalása kétségkívül nem a bizottság körébe tartozik; miután azonban mintegy 3 millió frtnyi megtakarítás váratik a ministeriumok szavai szerint, ezen törvényjavaslat elfogadásától, arra egy pár észrevételt tenni mégis kívánok.

Nem vagyok az ellen, hogy azon törvényhatóságok, melyek akár kicsinyesek, akár vagyontalanok miatt nem érzik képeseknek magukat arra, hogy a törvényhatósági jogokat és köteleességeket gyakorolhassák, teljesíthessék, másokkal egyesítessenek. De a törvényhatóságok területének azon nagy megzavarását, mely a törvényjavaslat által előzótatik, én részéről sem administralionalis, sem pénzügyi tekintetok által eléggé indokoltnak nem tartom, időszerűnek épen nem. Én nem tudom, mi lehet oka annak, hogy az állittatik, hogy a ministeriumnak az oly sok dolgot okoz, ha valamivel több vagy kevesebb törvényhatósággal kell levelezniök. A magánpanaszok azért, hogy két törvényhatóság egyesítettik, nem fognak kevesebülni; a különbség csak az lesz, hogy míg most az egyik panaszra nézve a ministerium az egyik, — a másikra nézve pedig a másik megyének felel, ezután ugyanegy megyének fog kétszer válaszolni. Én nem tartom oly nagy bajnak, ha egyik törvényhatóságban az adóforint után valamivel több százalék fizetetik, a közigazgatási költségek fejében, mint a másik törvényhatóságban, mert ezen baj időszerűsége azon nagy előny által, hogy a kisebb területeknek lakói sokkal könnyebben, sokkal kevesebb idő alatt, sokkal kevesebb költséggel és fáradsággal érik el a székhelyet, és miután bárkinek egyszerű-mászor baja és panaszja van, ez oly előny, melyet figyelmen s számításon kívül hagyni nem lehet.

Hétszáz ezer frtot vél a belügyminister ur az indokolás szerint tárczája számára megtakarítani a törvényjavaslat elfogadása által. Engedelmet kérek, de úgy teszik nekem, hogy a belügyminister ur megfellejtkezett arról, hogy ugyanazon törvényjavaslat szerint a törvényhatóságoknak házi pénztárak lesz és ezen megtakarítás kedvezménye nem az ő tárczájának, hanem az illető törvényhatóságok házi pénztárának szolgál javára. Több száz ezer forint megtakarítást vár a minister ur attól, hogy a központi tisztviselők számát kevesebíteni fogja. Ez kétségkívül részben be fog következni, de mivel a nagyobb területben több munka levén, több személy is lesz szükséges, az apasztás nem lesz oly nagymérvű, mint váratik. 40 főispáni állomás megszüntetését helyezi kilátásba az indokolás. Bocsánatot kérek, ennyi meg sem szüntethetik; mert a főispánok száma a városi főispánokkal az 1872-ki költségvetés szerint együtt 87, ha ezek közül 40 megszünik, akkor csak 47 marad, és így nem lenne minden jövő törvényhatóságnak sem főispánja. Legfeljebb 35-öt lehetne megszüntetni. De én azt hiszem, hogy ha az egészen felesleges 18 városi főispáni állás eltöröltetik, hogy ha némely kisebb törvényhatóságok saját kívánságuk szerint másokkal egyesítettü fognak, akkor is lehet a főispánok számát tetemesen apasztani. Nem tudom, fenntartandó lesz-e a főispáni állás jövőben? Én részéről óhajtom, hogy a kormányunk legyen közege a megyékben, de azt hiszem, hogy azon fizetés, mely a főispánoknak nem csekély fontosságú, de nem sok teendőik ellátására adatik, szerfelett nagy s ha az például felére lesz állittatik, már ezáltal is jelentékeny megtakarítást lehetne elérni.

141 szolgabírósgót akar megszüntetni az illető törvényjavaslat, meglehet hogy némely szolgabírói járást csak a kikerekítés következtében lehet megszüntetni, de ha általában áll az, hogy a szolgabíró nagyobb területen is jól működhetik akkor semmi sem áll útjában annak, hogy a szolgabírák száma most is a törvényhatósági területek jelen keretében kevesebbitessék.

megtakarítások iránti javaslatához, melyet tegnap Ghyecy adott elő. A kormányzat többi ágairól mások ígér szólni. Ha egyes nézetek nem tetszenének is, kötelességének tartotta elmondani meggyőződését, de ha kapacitálattik, szívesen elfogad más nézetet is, mert nem hiszi, hogy a cél csak az övéi szerint lenne elérhető.

Többen felírva nem levén, az ülés elcsoszott, legközelebbi ülés hétfőn 10 órakor.

A képviselőház osztályaiból.

A IX. osztály hétfőn, f. hó 19-én d. e. 9 órakor ülést tart.

Tárgy: a főrendiház módosítványai a katasteri felmérésről szóló törvényjavaslata.

A IV. osztály hétfőn, f. hó 19-én d. e. 10 órakor ülést tart.

Tárgy: a katasteri felmérésről szóló törvényjavaslalon a főrendek által tett módosítások tárgyában.

Különfélék.

Budapest, január 15.

— **A népszínház építésére** vonatkozólag, mint a „Ref.” írja, három ajánlat adatott be, s ezek: 1) Gregersen G. részéről, mely az ismert tervek szerint 650,000 forintot kész fölépíteni a népszínházat; 2) Buzzy és Keller ajánlata 666,700 ft 72 król, melyből azonban bizonyos föltételek mellett 3 és fél százalékot hajlandó leengedni. 3) Az „Union-Baumaterial-Gesellschaft” bécsi cég ajánlata 700,000 forinttal. Az ajánlatok az illető ajánlkozók képviselőinek jelenlétében bontattak föl. A bizottság vasárnap délelőtt fog határozni az ajánlatokról. — Az operaház terveire kiírt pályázat jury-je ma tartotta első ülését a közmunkák tanácsa helyiségében.

— **Az országos közepetudományi tanár-egylet** mennyiség- és természetudományi szakosztálya folyó év és hó 20-án d. u. 5 órakor az ág. hitv. ev. főgymnasium (bejárás a sütő- vagy Károly-utczából) üléstermében (2-dik emelet) ülést tart. Az ülés tárgyai: 1. A tizedes törteknek az eddigénél — didaktikai szempontból — észlelhetőbb megjelöléséről. Mauritz Rezső tanártól. 2. Az erómtan tanításáról a közepetudományban. Heller Ágost tanártól. 3. A természetudományok s az erkölcsi művelés. Lederer Ábrahám tanártól. 4. Természettudományi vizsgálat a tanárképzés mintá gymnasiumokban. Paszlavszky József tanártól. 5. Tudományos referenciák. Az ülés után találkozó a Hungaria szállóban.

— **Farsangi hírek.** A hajósábra, amely mint már egyszer említettük, f. hó 27-én fog megtartani, a háziasszony tisztét Gyürk Ábrahám grófné fogadta el. A rendezőség most is mindent elkövet, hogy a bált híréhez méltó fényvel állítsa ki. A táncosnőknél szánt táncrend ismét kedves apróság lesz, egy hajós uszójel (buoy), bronz és színes bronzalagokból fonyva, fűnt a rendező nemzeti hajós-egylet zászlajával, alant egy lécezőn függő horgonnyal. A fűzértáncban használt rendjelek is elmos újonságok lesznek. Szóval a pénz és fejtörést egyaránt bőven szórják, hogy közönségünket, mely a főváros díszes szokott lenni, a híres jókedven és tánczón kívül egyéb dolgokkal is kielégítsék. A meghívók már szétvannak küldve. A rendezőség főlkéri mindazokat, akik meghívóra igényt tarthatnak, f. hó 19-kétől számítva, a vácz-utczai „Nemzeti szállóban” levő rendezőségi irodához fordulni sziveskedjenek. — A tudomány- és műegyleti egyesült dalegylet a nőpar egylet javára február 7-én táncvizsgálommal összekötött dalestélyt rendez a „Hungaria” nagy dísztermében. A háziasszonyi tisztre Kammernayer Károly polgármester ur neje kérete föl, ki azt a legszívesebben el is fogadta.

— **Wahrmann Mór** betegsége felől a napokban azon hír volt forgalomban, hogy az egyáltalán nem veszélyes, s Wahrmann rövid idő alatt fel fog gyógyulni. Mint azonban az „Ellenőr” hallja, Wahrmann betegsége legújabbán aggodalmat keltő fordulatot vett.

— **Horváth György** országgyűlési képviselő temetése nagy gyászompával ment végre tegnap Kecskeméten. Délután fél 3 órakor 15.000 ember gyűlt össze dr. Horváth János, az elhunyt testvérének udvarában, hol a gyászszertartást tartott. A városi dalárda több gyászdalt énekelt, mire a menet megindult a ref. temető felé, hol Szylady Károly gyászbeszédet tartott. Erre a kecskeméti színtársulat kara és a városi dalárda énekelt még egy gyászdalt, mire a kopersót a sírba boesították.

— **Nevváltoztatás.** Rekottyu Rozália sz. fehérvári lakos családja nevét „Világosi”-ra változtatta.

— **Lendvayné**, mint értesülünk, el akarja hagyni a nemzeti színházat. Távozásának oka gyánant a színháznál való mellözötését említi. Távozásának ügyében Lendvayné már a belügyminiszterrel is beszélt, mivel a színház igazgatósága nem akarja ezen nagyon használatos tagot szerződési kötelezettsége alól fölmenteni.

— **Nepesedési mozgalom Pesten.** A pestvárosi statisztikai hivatal heti kimutatása szerint január 4-től január 10-ig: élve született 192 gyermek, elhalt 164 személy; a születések tehát 28 esettel mulják felül a halálozásokat. Az élve születettek közt volt 123 törvényes, 69 törvénytelen; nemre nézve 80 fiú, 112 leány. Halva született 13 gyermek, köztük 9 törvényes, 4 törvénytelen. A halottak közt volt 95 férfi, 69 nő, egy éven aluli gyermek 44.

— **A berlini magyar egylet** az évi tisztújító gyűlésén megválasztották: elnökül Greiner Lajos, alelnöknek König Pál, pénztárnokul Liebl Antal, jegyzőkkül: Tomásky János és Svarecz József, könyvtárnokokká: Kellner Dávid és Berger Lajos; választmányi tagokká: Figula Károly, Timkó György és Seifert; a művelődési bizottságba: Greiner Fülöp, dr. Steiner és Hutiray Lajos; a vizalmi bizottságba: Kellner Dávid, Tomásky János és Timkó György.

— **Ritka eset.** A mai hivatalos lapban egyetlen, a magyar kormánytól származó kinevezés sincsen.

— **Tűz a jégen.** A koresolyázó egylet városligeti deszka-csarnokában ma reggel tűz ütött ki. A lángok,

mivel az egész csarnok fából van építve, rohamos gyorsasággal terjedtek, úgy, hogy magának a csarnoknak megmentésére gondolni sem lehetett. Az oltásra oda sietett emberek tehát csak a mellék építményeket iparkodtak megmenteni s ez sikerült is. Maga a csarnok fölére alatt leégett, s állítólag 400 pár koresolya is a lángok martaléka lett.

— **Sajtópör.** A „Magyar Állam”-ban bizonyos Hegyi Antal nevű egyén Nyilassy Agoston dorosmai iskolai elnököt, s Zádory Károly városi aljegyzőt, a „tolvajok”-nak, „sikkasztók”-nak, „örültek”-nek stb. nevezi, s az illetők e miatt, mint a „Toronto” hallja sajtópört akar-nak indítani.

— **Rövid hírek.** Tegnap d. e. három ittas munkás az árok-utczában oly garázdálkodást vitt végbe, hogy egy nő-ről a ruhát formaliter letépték; midőn pedig a rendőrök elfogták s egy kocsiba tették őket, az egyik rendőrt úgy kilökték a kocsiból, hogy ez a kerék alá kerülvén lábát törte. — Elgázoltatott tegnap a Sebestyén-téren egy 9 éves fiú, ki azonban szerencsére csak könnyű sérülést szenvedett. A görög templomban vízkerezt ünne-pét holnap tartják; ez alkalommal jótékony-adományokat gyűjtenek: gr. Szapáry Gyuláné, Agoraszto Helene, Lyka Sárika, Tilosó Elbida és Stupa kisasszony. — Zárórá-ban Pauly Vilmos és neje (fiatal házastársak) közelébb közszéngőz miatt megfultak. — Lipovnitzy Vilmos semmitiszéki alelnök 50 éves jubileuma alkalmából 300 forintot adott jótékonycélokra. — A z i g a z s á g ü g y m i-niszterium, mint M. P. értesít, az 1873. évi költségvetésen 1.032,000 forintot takarított meg; az ideai költségvetés 400.000 forint megtakarítást mutat fel. — Deák Ferencz arczképét Pest városa, mely Deák Ferencztől kizárólagos jogot nyert nagy hazánkfa arczképének áru-ltatására, Tornóczy vállalkozónak csak azon feltétel alatt engedti árulni, ha a két városi árvalásznak ezer-ezer forintot fizet. — Dr. Hermann Adolf elhalt főorvos helyére dr. Bárón szemelített ki. — A g a z d a s s z o n y e g y-lét kiáltása holnap d. e. 11 órakor nyílik meg. — A B e r e c z Antal szerkesztésében megjelenő „Földrajzi Közlemények” hatodik füzeté beküldetett szerkesztőségünk-höz. — Blaháné kedvelt dalai cím alatt 24 válogatott magyar népdal jelent meg, id. Ábrányi Kornél ál-tal oly módon zongorára alkalmazva, hogy ének nélkül is lehessen játszani, miután a dallamhangok a zongora-részben is beemfoglaltatnak. Ezen érdekes és különösen a nemzeti színház látogatóira nézve, bizonyosan kedves emlékekkel teljes gyűjteményt, melyet Taborzsky és Parsch zenemű kereskedés adott ki és 2 ft. 50 kron kap-lat, ajánljuk a népdal kedvelők figyelmébe. — A S z i-g e t s z m i k l o s o n néhány héttel ezelőtt ismeretlen tettesek által elkövetett gyilkosság egy bünrészesre fel-fedeztetett; ez bizonyos Aladory Sára, férjzett Bucsiné, ki azonban, vizsgálatának ideje alatt, egyéb helyiség hi-ján, a ráczkevei börtönőr szállásán helyzetetvén el, onnét megszökött, s a Dunába ölte magát. — Ródey Gábor zsákai birtokos közelebb egy 14 mázsás haragot önte-tett a zsákai ref. egyház részére, továbbá ugyanazon egy-házközségben építeni szándékolt ref. iskolához 25 ezer db. téglát ajánlott fel.

— **Nemzeti színház.** Vasárnap január 18. „Két pisz-toly” népszínmű 3 fölvonásban.

Táviratok.

— **Prága,** január 16. A reichsrathi kiegészítő választás-nál csupa ő-csehek választattak; az alkotmányhű párt te-kinthetős kisebbséget kapott.

— **Triest,** január 17. A „Triester Ztg.” szerint a bel-földi forgalom december havában, a múlt évhez képest, 181.936 vámmázásányi többletet mutat föl; az összfor-galom 1.546.543 vámmázását tett, ebből a belső hozatalra 983.359 vámsza esik.

— **Páris,** január 16. Állítják, hogy a jobboldal lemond arról, miszerint Dumple interpellációja előzetes kérdés után elejtessék, minthogy a kormány megnyugtató föl-világosításokat akar adni az Olaszországhoz való viszonyokról. A nemzetgyűlés a maire-törvényt tárgyalta és több módosítványt növekedő többséggel elvetvén, elfogadta az 1. cikket.

— **Éjjel érkeztek.**

— **Lemberg,** január 17. Az országgyűlés elfogadja a sürgősségi indítványt, melylyel a kormány fölhivatik, hogy a birodalmi jogtörténelem kivül a longyel jogot is kötelezett tartány gyánant adják elő a krakkói és lem-burgi egyetemekben.

— **Berlin,** január 17. Az elterjedt hírek szerint a porosz-bank diskontja 4 százalékra fog leszállíthatni.

Közgazdaság.

Budapest, január 16.

— **Budapesti gabnatózsde,** január 17. A buza kínálat felette gyenge volt, az üzlet pangott s az árak változatla-nok. Így volt a többi gabna nemeknél, sőt a határidő-üz-letnél is; az árak csapán névlegesek.

— **Budapesti értéktózsde,** január 17. Az értékek-nél a hangulat a befektetési papírok iránt kegyezőbb; sőt némely iparvállalatok, például néhány malom részvényei iránt is.

A vasuti kölesön 97,75-ig emelkedett, s 97,75-en zá-ródott, a magyar földterhermentesítési kötvény pedig 76-n. A pesti kereskedelmi bank zálog levelei 84,75-n keltek, míg az egyesült gőzhajótársaság elsőbbségi 65-n keltek. A bankok közül a municipálbank 28,25-n kelt, s 28-n zá-ródott, az anglo 38,50—38,75-ig, s 38-25-n maradt; a franko 38; a földhitel 59,75-n záródott.

A helyi bankok közül a takaréki és hitel-egylet 60,25—69,12-ig volt forgalomban, s 60,25-n záródott; a budai kereskedelmibank 195-n, a hivatarok hitelegylet 52-ről 48-ra süllyd.

A takarékpénztárak közül az országos köponti 67,75-n kelt, s úgy is záródott. A malmok közül a Luiza 143-n; a molnárok és sütők 206—210-ig kelt, s 208-n

zárógott. A Pannónia 385-n. Az értékek és pénzváltók változás és forgalom nélkül maradtak,

Ghyecy Kálmán beszéde a 21-es bizott-ság 3-ik ülésén

(január 16-án.)

T. Bizottság! Én csak az első kérdésre kívánok szor-ritkozni, mely tanácskozásunk tárgyául kitűzetett. (Hall-juk.) A ministerium még nem adta bejövő háztartásunk-nak képét, a melyet a t. bizottság kívánsága szerint tőle várunk; én azonban tudom magamat részéről pénz-ügyünk állására nézve némileg és talán kielégítőleg az 1874. évi költségvetési törvényből tájékozni. Ezen költsé-gvetési törvény szerint a f. esztendő hiány 32 millió és 600,000 frttal van felszámítva; én azonban azon véle-ményben vagyok, hogy a f. é. államháztartási és költségvetési összes hiány jóval nagyobb és a 43 milliót, eset-leg a 45 milliót is megközelíti; mert először a költségvetési törvényben foglaltatik 5 millió és 400 ezernyi be-vétel a sorsolási és gőmőri vasuti kölcsönökből, a mely ezen esztendőben állami kiadásainkra fog fordíthatni.

E az összeg épen úgy hiányt fedez, a mint hiányt fog fedezni azon összeg, a melyet a most legközelebb köttöt 67 millió kölcsönből fogunk állami kiadásainkra for-dítani. A bevételek között foglaltatik 4 millió 900 ezer frtnyi összeg, a mely az államvagyonnak fogyasztásából eredt, közel 2 millió frt erejéig fogjuk elzálogosítani ér-tékpapírjainkat; a közös aktivákhoz tartozó, inség és más ilyenmü ügynevezett előlegezésekből várunk 2 millió frtnyi összeget, s végre a bevételek között foglaltatik több összeg is korábban eladott államjavak árából.

Nézetem szerint, ha helyesen akarjuk felállítani f. évi államháztartásunk mérlegét, ezen összegeket a bevé-telek közé a f. évi államháztartás javára csak akkor ve-hetnők fel, ha azokat valóban hasznos beruházásokra, vagy kölcsönök visszafizetésére fordítanók. De ez a költsé-gvetési törvényből egyáltalában nem tűnik ki.

Ha ehez még hozzágondolom azt, hogy az idén meg akarjuk kezdeni földadónk szabályozását, s a bizottságnak számítása szerint, ezen munkát az idén 2.600,000 frtba kerül, ezt számba vevén, azt hiszem a 45 millió frtnyi hiányból alig fog az idén valami hiányozni.

Ha ezen összegből levonom azon kiadásokat, a melyek állítólag jövedelmező beruházásokra, vasutakra, s több másra mintegy 15 millió frt erejéig fordíthatnak, a melyeket józan gazdálkodás szerint és kölcsönrel fedezni lehet, akkor is rendes költségvetésünk ezen évi hiányát az én számításom szerint körülbelül 28—30 millió frtra lehet becsülni.

A költségvetési törvényben ugyanis 7.700,000 frta van a rendes költségvetés hiánya számítva. Ehez bátran hozzá-tehetünk 5—6 milliónyi összeget azon kiadásokból, a melyek el vannak rejtve a rendkívüli kiadások közt, de a melyek valóban a rendes kiadások közé tartoznak, és a melyek oly természetűek, hogy helyes gazdálkodás mel-lét azokat kölcsönvett összegekkel fedezni nem lehet. Hozzájárul ehhez mintegy 14 millió frtot tevő vasuti kam-atbiztosítás, a melyről azt hiszem, mindnyájan meggyőződhetünk már eddig, hogy az csakugyan a rendes költségvetésbe, s a rendes kiadások közé tartozik, mert a vasuti kamatbiztosítás épen úgy felez államkölcsön-kamatot, mint felezik pl. azon összegek, a melyekkel a vasuti kölesön kamatait fizetjük. A különbség a kettő közt csak az, hogy a vasuti kölesönt az állam maga közvetle-nül vette fel, az engedélyezett vasutakra fordított össze-geket pedig társulatok vették fel közvetlenül, de közvet-ve, az állam terhére és rovására, annak kamatbiztosítása mellett. Ha továbbá azért, a mit több év lefolyása alatt mindig hallottunk, hogy t. i. ezen kamatbiztosítási össze-gek a rendkívüli költségvetésbe tartoznak, mivel hosszú évek mulva kamatostól vissza fognak fizetenni, akkor ezen cím alatt a vasuti kölesön kamatait is bátran ki-hagyhatjuk a költségvetés rendes rovataiból; mert utó-vegre is azon reményünk szintén lehet, hogy egyszer va-lamikor az államvasutak is a reájuk beruházott tőkék kamatait dusan megtérítendik, habár ma nem hozzák is be az azokra beruházott tőkéknek kamatait.

Ha ehez hozzászámítom azon költséget is, a melyet mint említettem, a földadó szabályozására akarunk for-dítani, akkor nem fog ezen most folyó évre a 30 millió frtnyi deficitnek igen nagy hiánya lenni; nem tudom ugyan, hogy azon 2 millió 600,000 frtnyi összeget, a melyet az idén a megkezdendő földadó szabályozására akarunk fordítani, honnan és mily forrásból fogjuk fedezni. Nézetem szerint azonban, ha ezt kölcsönből akarjuk fedezni, akkor ne mondjuk, hogy a földadó szabályozása ez évben 2.600,000 frtba kerül, mert akkor ehez hozzá kell még számítani a mostani kamatláb vagyis 10% szerint 260,000 frt évi kamatot, a melybe a földadó ezévi szabályozása mindaddig fog kerülni, míg a fölvetett kölesön nem fedeztetett!

Ezekből a nagy hiányokból képet csinálhatok kör-ülbelül magamnak jövő háztartásunk hiányairól is. Ezen összegek nagyságán felül azonban van még egy körülmény, melyet figyelmen kívül hagyni nem lehet, és ez az, hogy a folyó 1874-ik évi államháztartásunk sincsen tökéletesen biztosítva, de azt, hogy a jövő 1875. évben miből fogunk élni, a tisztelt bizottság tagjai közül ez idő szerint valószínűleg senki sem tudja megmondani.

Mi tehát nem tervezhetünk kényelmesen, várva, hogy a jövő jobb idöket hozand, nekünk rögtön eredményre van szükségünk. Mi államhitelünkre fogunk szor-ului halaszthatlanul, beruházásainknak folytatására, — mert vannak olyanok is, — államhitelre fogunk szorului, ha államháztartásunkat nem rendezzük, egyéb kiad-sainkra nézve is, s ha mást nem tekintek, márcsak azért is kell hitelünket minél előbb szilárd lábra állítani, hogy módunk legyen azon nagy kölcsönt, a melyet legközelebb vettünk fel, annak idejében megtéríteni. Bármit mond-junk is, államhitelünket akár panaszokkal, akár bizony-talan sikerü tervezgetésekkel, vérmes reményekkel nem állíthatjuk helyre; erre csakis egy mód van: tény kell, és ez az, hogy államháztartásunkban az egyensúlyt 1875-ben már vagy valóban, vagy legalább oly mérvben helyre-

Folytatás a mellékleten.

